

навчальними закладами до маркетингової діяльності в освітніх закладах зарубіжних країн; підвищенні ефективності професійної підготовки майбутніх магістрів управління навчальними закладами до маркетингової діяльності шляхом удосконалення навчально-методичного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Ганаева Е.А. Гуманитаризация маркетинговой деятельности образовательного учреждения: дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Е.А. Ганаева. – Оренбург, 2007. – 302 с.
2. Дони́на И.А. Проблема становления маркетинговой компетентности руководителя образовательного учреждения / Дони́на И.А. // Вестник Новгородского государственного университета. - №64, 2011. – С. 26 – 28.
3. Кравец И.В. Содержание и структура маркетинговой компетентности студента / И.В. Кравец // Сиб. пед. журн. – Новосибирск, 2008. - №13. – С. 57 – 63.
4. Сенько Ю.В. Гуманитарные основы педагогического образования : курс лекций / Ю.В. Сенько. - М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 240 с.
5. Ярко́ва И.В. Развитие маркетинговой компетентности руководителей образовательных учреждений в условиях дополнительного профессионального образования : автореф. дис. кандидата педагогических наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ярко́ва Ирина Викторовна. – М. – 27 с.

Отримано 19.02.2016

УДК 378.017.4:78

Тупікова Г.А. °

Київський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка,
факультет психології, аспірантка

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

У роботі розглядаються сучасні методи і форми організації процесу патріотичного виховання майбутніх учителів засобами українського музичного мистецтва. Особливу увагу приділено методам: духовно-моральної ситуації, пошукової діяльності, проектів, конкретної ситуації,

повтору. Розглянуто такі форми організації патріотичного виховання, як волонтерська діяльність та флешмоб.

Ключові слова: патріотичне виховання, майбутні вчителі, форми, методи

В работе рассматриваются современные методы и формы организации процесса патриотического воспитания будущих учителей средствами украинского музыкального искусства. Особое внимание уделено методам: духовно-нравственной ситуации, поисковой деятельности, проектов, конкретной ситуации, повтора. Рассмотрены такие формы организации патриотического воспитания, как волонтерская деятельность и флешмоб.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, будущие учителя, формы, методы

The work deals with modern methods and forms of organizing the process of patriotic education of future teachers by means of Ukrainian music. Particular attention is paid to the methods, spiritual and moral situation search activities, projects and specific situations repeatedly. We consider such forms of patriotic education, and volunteering as a flashmob.

Keywords: patriotic education, future teachers, forms, methods

Актуальність. Сучасна освіта найбільше потребує інновацій саме у галузі виховання молодого покоління. Розв'язання завдань виховання вимагає відповідної підготовки майбутніх фахівців, що здійснюється у вищих навчальних закладах. У сучасних умовах гостро постає проблема патріотичного виховання. Виховання патріотизму потребує вивчення історичного минулого України, її культури, народних традицій та звичаїв, що тісно пов'язано з вивченням українського музичного мистецтва, яке є одним із ефективних засобів патріотичного виховання.

Наказом Міністерства освіти і науки № 641 від 16 червня 2015 року затверджено нову Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді. У Концепції визначається, що «найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (patria) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін» [4]. Отже, підготовка методичного забезпечення є реалізацією Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та виховання здорового покоління молоді, готового до захисту вітчизни.

Метою статті є визначення сучасних форм і методів патріотичного виховання майбутніх учителів засобами українського музичного мистецтва.

Саме засоби, форми та методи є матеріалізованим інструментом безпосереднього втілення в життя цілей патріотичного виховання. Методи та засоби у своєму функціональному втіленні утворюють системну єдність.

Дієвість виховних методів залежить від використання виховних засобів, у зв'язку з чим їх розгляд має бути одночасним.

Методи виховання – це шляхи досягнення виховних цілей, вважають Г. Волкова, В. Галузьяк, І. Підласий, М. Сметанський, В. Шахов. За визначенням М. Фіцули та Г. Щукіної методи – це способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки. О. Вишневський та А. Макаренко називають методи виховним інструментарієм.

Для ефективного виховання патріотизму студентської молоді засобами музичного мистецтва пропонуємо використовувати як загальнопедагогічні методи (метод бесіди, метод спостереження, метод моделювання духовно-моральної ситуації), так і спеціальні, частковометодичні методи (метод повтору при сприйманні музичного твору). Успішність методів патріотичного виховання засобами українського музичного мистецтва напряму залежить від урахування вікових особливостей студентів та нової ментальності молоді.

Для того, щоб музика залишила в людині помітний слід, а якщо виражатися іншими словами, мала виховне значення, пропонуємо *метод моделювання духовно-моральної ситуації* А. Пілічяускаса, який стверджує, що спонтанне, неконтрольоване виховання музикою може дати тільки незначний результат, а може взагалі не дати результату. Наприклад, можна слухати твори Й. Баха, які він призначив для укріплення духовної християнської віри, та залишатися атеїстом. До такого ж результату може призвести також вербальна характеристика музики, яку вихователь використовує для характеристики засобів музичної виразності, або для характеристики настрою музики. Цей метод, на думку автора, веде до розмови про музику, як про щось стороннє. Весь час характеризується зовнішній об'єкт, який виключає зі змісту перцепції почуттів та думок сприйманого. Це не наштовхує на саме прослуховування твору та аналіз тих думок та почуттів, що виникли під час прослуховування [6].

Як стверджує А. Пілічяускас, «пізнання музики – це й наука, й мистецтво одночасно, причому зі своїми специфічними принципами й правилами» [6, с. 8]. Відомо, що для виховного впливу на особистість необхідна єдність, як мінімум, двох компонентів – почуттів та думок (ідей), які взаємодіють у конкретній ситуації, що провокує людину до духовно-моральних роздумів. Вдале моделювання духовно-моральної ситуації допоможе вихователю керувати змістом та направленістю обговорення у залежності від вікових особливостей та інтересів студентів, урахувувати соціальне становище та проблеми держави. Студенти, як правило, знаходять відповіді на хвилюючі їх життєві питання, ознайомлюються з альтернативними рішеннями актуальної духовно-моральної проблеми. Важливе й те, що поведінкові завдання вирішуються на постійному фоні емоційного інтонування, що проявляється у всіх видах музичної діяльності, чи то прослуховуванні, чи то виконанні музичного твору. Через цей метод набагато зростає уважність та активність студентів.

Ефективним способом патріотичного виховання можна вважати *метод пошукової діяльності*, який є важливим доповненням до безпосередньо

музичної діяльності. С. Кара-Мурза доводить, що «найефективніші засоби інформації завжди засновані на контрапункті, гармонічному багатоголосі смислу та естетики. ...Впливаючи через різні канали сприйняття, повідомлення, «запаковане» у різні типи знаків, може тривалий час підтримувати інтерес та увагу людини» [3, с. 3]. Виявлення нової, цікавої інформації, що стосується історії виникнення, життєдіяльності авторів, подій, які розвивались та розвиваються навколо головного музичного символу України, наштовхує на роздуми, що мають привести студентів до активної патріотичної діяльності. Для максимального ефекту важливо комбінувати словесну інформацію з візуальною, тому що зорові образи знижують поріг зусиль, необхідних для сприйняття інформації та роблять її більш доступною. Метод пошукової діяльності передбачає використання таких методик та технологій пошукової діяльності, як лекція-роздум, естафета думок, бесіда, сократівська бесіда, диспут, філософський стіл.

Н. Гродзенська та А. Сохор мають схожі за планом методики для ефективного слухання музики, що використовують *метод повтору*: 1) вступне слово викладача, 2) слухання твору, 3) аналіз-розбір прослуханого, 4) повторне слухання на новому, більш високому свідомому та емоційному рівні, 5) висновки [2; 8].

Для організації слухання музики можна також використовувати такі методи, як метод емоційного впливу, використання думки «одномумців», метод створення ефекту здивування та використання образності мовлення.

Як свідчить досвід, жодний метод не може бути ефективним, якщо не пов'язаний з реальним життям. Водночас, для формування патріотизму недостатньо мати тільки свою точку зору на суспільні проблеми. Для вирішення поставленої мети можна застосувати *метод конкретної ситуації*. Аналіз конкретних ситуацій – один з методів активного навчання, що дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів. Метод ситуацій – основа методології навчання в Гарвардській школі бізнесу, де з 1908 р. опрацьовано сотні ситуацій щодо різних аспектів управління. Виховання справжніх якостей патріота в даному випадку залежить від досвіду. Йому надається більше значення, ніж науковим методам. Даний метод дозволяє організувати в рамках кураторської години активне практико-зорієнтоване навчання поведінці в умовах виникнення ситуацій, що сприяють, або не сприяють розвитку патріотизму. Студенти мають обрати шляхи вирішення проблеми та стратегію поведінки у аналогічних ситуаціях. На відміну від інших проблемно-ситуативних методів, у цьому не існує наперед сформованої правильної відповіді. Очікується, що студент після обговорення відповідної ситуації в групі має прийти до усвідомлення своєї подальшої стратегії поведінки.

Застосування методу аналізу конкретних ситуацій, на думку Н. Савотіної, надає таких можливостей: окреслення низки проблем, пов'язаних з патріотичним вихованням; порівняння та співставлення різних підходів у вихованні та виробленні на їх основі стратегії поведінки; осмислення та збалансування окремих фактів та проблем патріотичного виховання на

основі досвіду бачення, судження; застосування своїх аналітичних здібностей, відстоювання своєї точки зору [7].

Ще Конфуцій вірно підмітив, що найменший вплив на виховання особистості мають слова, які говорить вихователь. Визнання активної ролі майбутніх учителів у навчанні й вихованні, розвиток їх творчого потенціалу, потребують втілення у практику виховання активних дієвих методів. *Проект* – це спеціально організований вихователем і виконаний студентами комплекс дій, що завершуються створенням творчого продукту. Успішність методу проектування досягається завдяки широкій інформатизації сучасного виховного процесу. Студенти працюють над проектом за конкретним планом, набувають умінь формувати чітку мету та завдання, вчать працювати у команді, враховувати часові ресурси, обирати шляхи для досягнення поставленої мети.

Метод проектів виник наприкінці XIX – початку XX ст. у США. Одним з авторів цього методу є американський педагог Д. Дьюї та його послідовник В. Кілпатрик, який розробив «проектну систему навчання».

У вихованні патріотизму засобами музичного мистецтва метод проектів може використатись стосовно майже кожної теми, яку обирає вихователь: чи то дослідження постаті композитора або виконавця, написання власної патріотичної пісні або створення збірки пісень патріотичної тематики, історії створення творів або музичних інструментів, а також у висловленні своєї власної думки або організації конкурсу.

Метод проектування дозволяє перейти від засвоєння готових знань до їх усвідомленого набуття. У результаті використання методу студенти отримують безпосереднє та більш повне уявлення про соціальні процеси та проблеми, занурюються у сутність проблематики та здійснюють самостійні спроби їх вирішення.

На нашу думку, доцільно буде запропонувати студентам роботу над проектом – створенням збірки пісень для дітей (за власним бажанням молоді фахівці можуть обрати, для якого віку вони будуть розробляти свій проект) *«Що ви заспіваєте своїй дитині, щоб вона зростала патріотом?»*. Через це завдання студенти мають усвідомити, як же навчити бути патріотом. Що для цього потрібно самому бути щирим патріотом та вміти переконливо доводити ті прикмети Батьківщини, що насправді заслуговують любові. Однією з причин такого вибору стало дослідження у галузі виховання провідного вченого І. Беха, який стверджує, що дії особистості мають передбачати виховання патріотизму наперед, у майбутньому. Відомо, що всі виховні надбання орієнтують особистість на майбутнє, тобто через питання *«Яким ти будеш як особистість через 10-15 років»* програмується довгострокова виховна мета. Однак у цьому останньому випадку йдеться лише про індивідуальне майбутнє суб'єкта певної духовної цінності. На думку вченого, патріотична вихованість у майбутньому пов'язується не лише з окремою особистістю, а й з рідними, краєм, народом, батьківщиною, державою. Якими вони будуть у результаті дій людини, вона повинна відповісти собі сама. Саме до таких горизонтів майбутнього має свідомо готувати себе патріотична особистість і вбачати у цьому сенс життя [1]. Ще

однією причиною є дослідження Б. Любан-Плоцци, Г. Побережної та О. Бєлова у галузі музичної психології. Так, наукові дослідження показали, що «якщо у минулому визначені музичні твори були пов'язані з сильними емоційними реакціями, цей взаємозв'язок залишиться діючим і буде сильно впливати на вегетативну нервову систему» [5, с. 58]. Так діє ефект повтору.

Аналіз педагогічної практики організації патріотичного виховання дозволив визначити деякі *форми організації патріотичного виховання* майбутніх учителів засобами музичного мистецтва:

1. *Дослідницька діяльність* (підготовка творчих проектів, доповідей, презентацій, написання статті, реферату). Дослідницька діяльність розвиває критичне мислення студентів, здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію у тих чи інших питаннях; уміння знаходити нові ідеї та критично аналізувати проблеми, брати участь у дебатах; уміння переосмислювати дії та аргументи, передбачати можливі наслідки дій та вчинків.

2. *Участь у виховних заходах з використанням інтерактивних методів* (тренінги, проблемні лекції, лекції з запланованими помилками, лекції удвох, лекції-візуалізації, лекції – прес-конференції, лекції – діалоги, дискусії, диспути, вікторини, конференції, ток-шоу). У цих заходах доцільно використання інтерактивних методів.

3. *Прослуховування музичних творів*. Цей вид діяльності є найбільш поширеним та надзвичайно важливим засобом патріотичного виховання. Мета вихователя – навчити студентів мистецтву слухати через систематичне та цілеспрямоване заохочення до творів українського музичного мистецтва.

4. *Музично-творча діяльність*. Через написання авторської пісні, або слів до відомої мелодії, або колективне написання пісні (форм творчої реалізації можна знайти чимало), реалізуються інтереси студентів, які можна ефективно використовувати у виховній діяльності. Це доступно практично кожному, не залежно від музичних здібностей. Адже відомо, що слова до нашого Державного гімну було написано саме на студентській вечірці.

5. *Організація заходів соціального характеру та участь у них* (флешмоби, волонтерська діяльність). Через флешмоби студенти залучаються до вирішення проблем суспільства у незвичайній, але дуже актуальній нині формі. Досвід звернення до системи взаємодопомоги через волонтерську діяльність добре відомий на Заході. Через участь у волонтерській діяльності (наприклад, концертний виступ для дітей-переселенців) молодь має можливість на практиці бачити, як реалізуються конкретні соціальні проблеми.

6. *Виконавська діяльність* (участь у гуртах, ансамблях, хорах а також виступи на конкурсах, фестивалях, концертах). В процесі реалізації патріотичного виховання необхідно враховувати особистісний розвиток студента, його потреби в самопізнанні, які можна задовольнити в сфері міжособистісного спілкування, через саморозвиток та через творчу виконавську діяльність.

7. *Відвідування концертів, конкурсів, фестивалів, музеїв, театрів, кінотеатрів, екскурсій* є активною творчою організацією позитивного

дозвілля молоді. Результатом таких колективних заходів є поглиблене вивчення культури, мистецтва, історії та традицій українського народу.

8. *Зустрічі з відомими музикантами, виконавцями, лауреатами обласних, всеукраїнських, міжнародних вокальних, інструментальних конкурсів.* Через спілкування студентів з музикантами та виконавцями, відомими своїми патріотичними поглядами, в них формується високоморальна мотивація вчинків та поведінки.

Окремого вивчення заслуговує *волонтерська форма діяльності*. Її можна сприймати і як суспільний рух, і як виховну та навчальну технологію. У країнах Заходу в навчальних закладах використовується модель соціальної взаємодопомоги під назвою «Community service», яка заснована на поєднанні аудиторної та позааудиторної роботи з залученням студентів до вирішення соціальних проблем. Термін «волонтер» походить від французького слова «volontaire», який, в свою чергу, походить від латинського «voluntaries», що означає «доброволець», «бажаючий». Молодь активно залучається до різноманітних соціальних акцій та має змогу на практиці бачити, як реалізуються конкретні соціальні програми, реалізується інформація, яку вона вивчала в рамках соціально-економічних, політико-правових та гуманітарних дисциплін. Позитивним є також отримання досвіду самостійних дій у конкретній соціальній ситуації.

Важливим завданням патріотичного виховання майбутніх учителів є навчити їх співчувати чужому лиху, відчувати біль іншої людини. Любов проявляється через тривогу за іншу людину, клопотання за неї. Для того, щоб допомагати дітям, або людям похилого віку не потрібні професійні знання, уміння й навички, а потрібне велике серце. У кожному вищому навчальному закладі існують музичні, вокальні, хорові колективи, або виконавці бардівської пісні чи просто молоді люди, які люблять співати або грати на музичних інструментах, беруть участь в університетських заходах, тобто «для себе». Вихователь може запропонувати їм зробити невеликий концертний виступ не в аудиторіях ВНЗ, а для дітей-сиріт, дітей-інвалідів, у дитячих будинках, лікарнях і т. ін.

Молоді притаманна гіперактивність, через що вона є активним учасником різних телешоу, флешмобів, політичних акцій та інших мистецьких розважальних форм.

Флешмоб. Новою формою організації молоді нового покоління, яка з'явилась у результаті розвитку засобів масової інформації, інформаційних технологій та комп'ютеризації суспільства взагалі, є флешмоб. У перекладі з англійської термін означає «миттєвий натовп» або «розумний натовп». Це неочікуване з'явлення людей у раніше запланованому місці з визначеною метою. Молодь завжди була чутливою до соціальних та політичних змін, а також сама створювала та брала участь у цих змінах. Флешмоб можна вважати новим соціальним рухом, тобто організованою групою людей, які об'єднані загальною метою змінення визначених аспектів своєї соціальної ситуації. Для таких рухів характерне пристосування дії, при якій розрахунок робиться на масову мобільність з метою зміни цінностей. Інша особливість організації нового соціального руху – це відсутність формального і

бюрократичного засобу організації. При цьому перевага надається гнучкості з метою активного залучення нових членів до своїх цілей. Специфіка цієї форми полягає у тому, що кількість учасників необмежена. Його планування може проходити через соціальні мережі, тому акція може розпочатися в межах однієї групи студентів, продовжитися на рівні всього університету та розповсюдитися по всій країні. Ефективність флешмобу полягає у тому, що її учасники сприймають це як гру або спосіб розваги, але результати його проведення можуть перевищити всі очікування. Враховуючи це, можна запропонувати студентам участь у патріотичному флешмобі з виконанням Гімну України або естафеті «Заспівай Гімн України в громадському місці та передай іншому». Такі форми патріотичного виховання діють не тільки на учасників акцій, а й на велику частку студентства, тому що зазвичай їх знімають та викладають у мережі Інтернет.

Висновки. Отже, вказані у цій статті методи та форми організації, на нашу думку, є важливими для патріотичного виховання майбутніх учителів засобами українського музичного мистецтва. Усвідомлюючи важливість готовності викладацького складу до патріотичного виховання студентів, вважаємо, що методика патріотичного виховання майбутніх учителів засобами українського музичного мистецтва може охоплювати і процес підготовки фахівців на курсах підвищення кваліфікації викладачів та кураторів ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Патріотизм у вимірі сучасного виховання / І. Бех // Освіта. – 2015. – 28 січня - 4 лют. (№5/6). – С. 4.
2. Гродзенская Н.Л. Школьники слушают музыку / Н.Л. Гродзенская. – М.: Музыка, 1969. – 77 с.
3. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием / С. Кара-Мурза. – М.: ЭКСМО, 2000. – 864 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
5. Любан-Плоцца Б. Музыка и психика: Слушать душой / Б. Любан-Плоцца, Г. Побережная, О. Белов. – К.: «АДЕФ – Украина». – 2002. – 200 с.
6. Пиличяускас А. О воспитательной роли музыки или воспитание музыкой: возможности и мифы / А. Пиличяускас. – Режим доступа: http://www.piliciauskas.lt/Straipsniai/Nepublikuoti/o_vospitatelnoj.pdf.
7. Савотина Н.А. Гражданское воспитание студенческой молодежи в современном вузе: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Н.А. Савотина. – М., 2005. – 459 с.
8. Сохор А. Н. Вопросы социологии и эстетики музыки / А. Н. Сохор: В 3 т. – Т. 1. – М.: Сов. композитор, 1981. – 100 с.

Отримано 10.02.2016